

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Editorial: In het belang van het kind of in het belang van het kind en de ouders?

Inleiding op het themanummer

Tavecchio, L.; Vanobbergen, B.

DOI

[10.5117/PED2020.2.001.TAVE](https://doi.org/10.5117/PED2020.2.001.TAVE)

Publication date

2020

Document Version

Final published version

Published in

Pedagogiek

License

CC BY-NC-ND

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Tavecchio, L., & Vanobbergen, B. (2020). Editorial: In het belang van het kind *of* in het belang van het kind en de ouders? Inleiding op het themanummer . *Pedagogiek*, *40*(2), 167-173. <https://doi.org/10.5117/PED2020.2.001.TAVE>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Editorial

In het belang van het kind *of* in het belang van het kind en de ouders?

Inleiding op het themanummer

Louis Tavecchio en Bruno Vanobbergen

PED 40 (2): 167–173

DOI: 10.5117/PED2020.2.001.TAVE

Dat “het belang van het kind” een duidelijke plek heeft verworven in heel wat domeinen die zich tot kinderen en jongeren richten, is ongetwijfeld een van de grote verdiensten van het werk dat vele kinderrechtenorganisaties de afgelopen dertig jaar hebben verricht. Het “belang van het kind” is één van de meest complexe begrippen uit het Kinderrechtenverdrag. Tegelijkertijd is het één van de meest fundamentele basisprincipes van het verdrag. In artikel 3 van het verdrag staat dat bij alle maatregelen die kinderen betreffen, het belang van het kind voorop moet staan. Het beoordelen van wat in het belang van het kind is, is niet alleen nodig bij besluiten in strikte zin. Het is ook nodig voor alle beslissingen, handelingen, gedragingen, voorstellen, diensten en procedures die in een land aan de orde zijn.

Niet alleen centrale overheden zijn gehouden om het belang van het kind op deze manier af te wegen. Ook lokale overheden, maatschappelijke instellingen en organisaties, de rechtspraak en andere autoriteiten die zich bezighouden met kinderen. Zij moeten zich allen houden aan het belang van het kind en dat zorgvuldig wegen. De voorbije jaren kreeg dit principe een diversiteit aan vertalingen. Zo zien we hoe onder impuls van de Raad van Europa werk gemaakt wordt van een kindvriendelijke justitie, hebben we steeds meer kinderrechtenscholen en kindvriendelijke steden en gemeenten en heeft Defence for Children baanbrekend werk verricht om ook in de realisatie van asiel- en migratieprocedures het belang van het kind een centrale rol te geven.

In haar 14e General Comment heeft het VN-Kinderrechtencomité het principe van het belang van het kind verder uitgedacht en uitgewerkt. Er wordt geen poging gedaan te definiëren wat het beste is voor het kind. Er worden wel handvatten gegeven voor welke mogelijkheden je hebt om te beoordelen en vast te stellen wat in het belang van het kind is. Het VN-Kinderrechtencomité benadrukt dat het belang van het kind een complex begrip is. Het moet in samenhang met alle andere bepalingen van het Kinderrechtenverdrag gezien worden. Bovendien vraagt het telkens een beoordeling op het niveau van het individuele kind. De General Comment presenteert bijgevolg een uitgebreid overzicht van de reflecties en overwegingen die meegenomen dienen te worden bij de beoordeling van de vraag wat in het belang van het kind is (Comité voor de rechten van het kind, 2013).

Naast veel enthousiasme over de concrete uitwerking van “het belang van het kind” stuitte het principe evenwel ook op veel vragen en onzekerheid. Dat heeft veel te maken met het feit dat het Kinderrechtenverdrag stelt dat “het belang van het kind de eerste overweging vormt bij het aannemen van alle uitvoeringsmaatregelen”. De uitdrukking “de eerste overweging” betekent dat de belangen van het kind op een ander niveau gesteld moeten worden dan alle overige belangen. Deze sterke positie wordt gerechtvaardigd door de bijzondere situatie waarin het kind zich bevindt: afhankelijkheid, rijpheid, juridische status en, vaak, de onmogelijkheid zijn stem te laten horen. Kinderen zijn minder dan volwassenen in staat duidelijk voor hun eigen belangen op te komen. Wordt er niet nadrukkelijk gewezen op de belangen van kinderen, dan worden ze nog wel eens over het hoofd gezien, aldus het VN-Kinderrechtencomité.

Dat dit niet zo eenvoudig toe te passen is, blijkt onder meer uit recent onderzoek binnen het familierecht (Verschelden, 2013). Het onderzoek toont aan dat een rechterlijke toetsing aan het belang van het kind niet altijd wenselijk is. Het belang van het kind verschijnt als een ambigu begrip. Het begrip hangt volledig af van rechterlijke appreciatie, waardoor uiteenlopende visies ontstaan over de rol van het begrip binnen een bepaalde rechtstak. De toetsing aan het belang van het kind zorgt op deze manier voor meer incoherentie en rechtsonzekerheid. Sommigen stellen dan ook dat het belang van het kind de eerste overweging moet zijn voor de wetgever, niet voor de rechter. Checklists moeten worden opgesteld, teneinde de beoordeling in concreto te verzoenen met de vereisten van rechtszekerheid en coherentie. Andere onderzoekers wijzen dan weer op de onmogelijkheid van checklists omdat deze onvoldoende recht zouden doen aan het bijzondere van elke situatie.

De vraag naar aandacht voor het belang van het kind zorgt niet alleen voor onzekerheid, het roept soms ook verzet op. Leerkrachten, (groot)ouders en heel wat anderen die actief met kinderen werken stelden zich de vraag wat zij dan nog te betekenen hebben. “Hebben wij nog iets te vertellen?” “Zijn rechten van kinderen belangrijker dan de rechten van andere mensen?” Het debat over (kinder)armoede is hiervan een treffend voorbeeld. De focus op kinderarmoede bracht met zich mee dat ouders in armoede het gevoel kregen dat hun armoede ondergeschikt was aan de armoede van hun kinderen. Een belangrijke bezorgdheid, temeer daar het voor ouders in armoede op zich al niet altijd gemakkelijk is om als ouder erkend te worden.

In dit themanummer gaat het direct of indirect steeds over het belang en de positie van kinderen en ouders in situaties waarin de, idealiter, vanzelfsprekende omgang tussen kinderen en ouders problematisch is geworden. Een van de maatregelen die kunnen worden genomen in gevallen waarin de problematische omgang onhoudbaar is geworden en/of leidt tot een ontwikkelingsbedreiging van het kind is de plaatsing van het kind in een pleeggezin. In 2019 hebben 23.272 jeugdigen in Nederland voor korte of langere tijd bij pleegouders gewoond.¹ Op 31 december 2019 woonden 19.042 jeugdigen bij pleegouders. In 2019 waren er 16.717 pleeggezinnen; 48 procent van de pleegkinderen is geplaatst bij bekenden, bijvoorbeeld grootouders, tantes en ooms, maar ook onderwijzers of burens (Factsheet Pleegzorg, 2020). In december 2000 waren er circa 8.000 pleegkinderen. Sindsdien is het aantal dus fors toegenomen.

Ook in Vlaanderen zit de pleegzorg in de lift. Recente cijfers laten zien dat het aantal pleeggezinnen in twee jaar tijd met 15 procent is gestegen tot net geen 6.000. Het aantal pleegkinderen nam met een vijfde toe tot ruim 7.700 (Jaarverslag Jeugdhulp 2019, 2020).

De relatie tussen pleegouders en (biologische) ouders is een factor van grote betekenis voor het welslagen van de pleeggezinplaatsing. Uit onderzoek in Nederland en Vlaanderen blijkt dat een niet goed verlopende samenwerking tussen ouders en pleegouders een belangrijke oorzaak is van ‘break-downs’ (het vroegtijdig afbreken van een pleeggezinplaatsing) binnen de langdurige pleegzorg. In recent Nederlands-Vlaams onderzoek, uitgevoerd bij 271 Nederlandse en 309 Vlaamse pleegkinderen die gedurende zes jaar werden gevolgd, werd een afbreukpercentage geconstateerd van 29 procent. Internationale vergelijking laat een breakdownpercentage zien tussen 25 en 50 procent. Het Nederlands-Vlaamse onderzoek toont aan dat een kwart van de breakdowns wordt veroorzaakt door een conflictueuze

relatie tussen ouders en pleegouders (Haans, 2017; Vanderfaellie, Goemans, Damen, Van Holen, & Pijnenburg, 2018).

In dit themanummer gaat Lieselot De Wilde uitgebreid in op het grote belang van een goede samenwerking tussen ouders en pleegouders, waarbij zij in het bijzonder stilstaat bij de vraag in welke mate de – terechte – aandacht voor de behoeften van kinderen ten koste gaat van de rechten en identiteit van de biologische ouders.

Pleegzorg is in Nederland de grootste hulpvorm voor uithuisgeplaatste jeugdigen van 0-23 jaar. CBS-gegevens uit 2019 wijzen op een aandeel van 53 procent (Harder, Knorth, & Kuiper, 2020, p. 10, Tabel 2). Ook de klassieke residentiële zorg heeft nog altijd een groot aandeel van ruim 34 procent, naast gezinsgerichte- en gesloten plaatsingvarianten (samen 16 procent). In Vlaanderen verblijft ongeveer twee op drie kinderen die uit huis worden geplaatst in een residentiële voorziening, hetzij in een voorziening erkend door het Agentschap Opgroeien, hetzij in een voorziening erkend door het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap.

Kinderen die een dreigende uithuisplaatsing boven het hoofd hangt komen in vrijwel alle gevallen uit gezinnen waar meervoudige, complexe problemen spelen. Vaak hebben ze een forse achterstand op de meeste belangrijke ontwikkelingsgebieden en worden ze gekenmerkt door angst, agressie en een negatief zelfbeeld. Hetzelfde geldt voor veel ouders uit deze gezinnen. In de voorgeschiedenis van ouders en kinderen is ook sprake van huiselijk geweld, verwaarlozing, mishandeling en /of misbruik. De geschiedenis herhaalt zich binnen deze families.

De oorzaak van het zich herhalen van de geschiedenis zou, volgens Caroline Ploeg en Femy Wanders-Mulder (dit themanummer), wel eens de sleutel kunnen zijn in de behandeling van deze gezinnen. Er is duidelijk sprake van intergenerationele problematiek en daarom bespreken en bepleiten ze in hun bijdrage aan dit themanummer een geïntegreerde aanpak van zowel de ouders als de kinderen: het Kind IN Gezond Systeem (KINGS) behandelmodel. Het beoogde doel is dat het kind op kan groeien in een zo gezond mogelijk systeem. Hiertoe worden de kinderen en de ouders samen uit huis geplaatst en doorlopen ze een traject waarin (pedagogische) hulpverlening en geestelijke gezondheidszorg hand in hand gaan.

De omgang tussen ouders en kinderen komt ook onder, soms zware, druk te staan in het geval van (echt)scheidingen. Dat contactverlies is een actueel en urgent vraagstuk. Uit onder meer de jaarverslagen van de Nederlandse Kinderombudsman en van de Vlaamse Kinderrechtencommissaris blijkt wat voor impact een conflictueuze (echt)scheiding op het leven van

kinderen en hun ouders kan hebben. Een flink percentage ziet na een scheiding één van zijn of haar ouders niet meer en dat werkt door in de volwassenheid: 20 procent van de volwassen kinderen heeft na de scheiding geen contact met hun vader en 5 procent met hun moeder; in intacte gezinnen betreft dit respectievelijk 2 procent en 1 procent van de kinderen (Kalmijn et al., 2018).

In Nederland is in 15 procent van de gevallen sprake van een scheiding – ook wel bekend als ‘vechtscheiding’ – die gepaard gaat met complexe omgangsproblematiek tussen kinderen en ouders, ten gevolge van ernstige relatieproblemen tussen de ouders die kunnen leiden tot (langdurig) contactverlies van het kind met een van de ouders. Al dan niet vanwege het blokkeren van het contact met de ene ouder door de andere, die een omgangsregeling belemmert of frustreert, en/of vanwege een loyaliteitsconflict waarin het kind verkeert, kan gaandeweg een proces op gang komen dat resulteert in ‘ouderverstoting’ (*parental alienation*): het kind weigert het contact met een van de ouders.

Veel aldus afgewezen ouders kunnen dit niet accepteren en wenden zich voor advies en hulp tot gedragsdeskundigen, rechters en advocaten. Het is voor deze professionals van cruciaal belang om serieus na te gaan of het kind gegronde redenen kan hebben om het contact met een ouder te verbreken, bijvoorbeeld vanwege psychisch of fysiek geweld, waaronder seksueel misbruik. In hun bijdrage aan dit themanummer gaan Corine de Ruiter, Marilien Marzolla en Niki Ramakers uitgebreid in op een onderzoek in de regio ‘Midden-Brabant’ in de periode 2016-2017. Zij maakten daarbij gebruik van een gestructureerde screeningsmethode voor partnergeweld bij conflictscheidingen, de *Mediator’s Assessment of Safety Issues and Concerns* (MASIC).

In onderzoek naar gezag en omgang dienen de belangen van het kind te allen tijde een centrale rol te spelen. Het opsporen – via een screening – van de mogelijke aanwezigheid van geweld met behulp van de MASIC is daarvan het begin en levert belangrijke informatie die als startpunt dient voor verder onderzoek in het kader van contactverlies tussen ouders en kind(eren) in het kader van conflictscheidingen.

Is het wenselijk dat in een conflictueuze (echt)scheiding ook met de kinderen wordt gesproken? Volgens Bruning, Smeets, Bolscher, Peper en De Boer (2020) kan dit, afhankelijk van de situatie en onder bepaalde condities, zelfs al vanaf 8 jaar. Dit is uiteraard niet onbetwist. Het is te begrijpen dat ouders met wie het kind zegt geen contact meer te willen hebben twijfelen aan het waarheidsgehalte en de ‘objectiviteit’ van uitspraken door

het (jonge) kind. De verdenking van beïnvloeding van het kind door een ‘manipulerende’ expartner komt al snel bovendrijven. Ook kan men zich afvragen of het ‘ethisch verantwoord’ is om jonge kinderen aan dergelijke, ‘belastende’ interviews bloot te stellen.

Henry Otgaar en Corine de Ruiter gaan in hun bijdrage aan dit themanummer uitgebreid in op de betrouwbaarheid van verklaringen door kinderen. Daarbij komen onder andere pseudo-herinneringen bij kinderen en factoren die daartoe leiden aan de orde. Hun artikel laat zien hoe belangrijk het is om, als je als professional er toe overgaat om (jonge) kinderen te interviewen, allereerst een vertrouwensband tot stand te brengen en vervolgens op een bijzonder gestructureerde manier te werk te gaan.

Gezamenlijk onderstrepen de artikelen in dit themanummer dat zowel *het belang van het kind* als *het belang van de ouder(s)* het verdienen om, bij professionele interventies in complexe opvoedings- en relatieproblematiek, op een nauwgezette, integere en wetenschappelijke manier te worden vastgesteld en tegen elkaar te worden afgewogen. Het is essentieel dat beide belangen met elkaar verbonden worden! Weliswaar altijd ‘in het belang van het kind’, maar daarmee niet automatisch ‘ten koste’ van de ouder(s).

Noot

- 1 <https://pleegzorg.nl/wp-content/uploads/2020/07/Factsheet-pleegzorg-2019-def.pdf>

Referenties

- Bruning, M.R., Smeets, D.J.H., Bolscher, K.G.A., Peper, J.S., & De Boer, R. (2020). *Kind in proces: van communicatie naar effectieve participatie. Het hoorrecht en de procespositie van minderjarigen in familie- en jeugdzaken*. WODC. Ministerie van Justitie & Veiligheid.
- Factsheet Pleegzorg (2020). Verkregen via: <https://pleegzorg.nl/wp-content/uploads/2020/07/Factsheet-pleegzorg-2019-def.pdf>
- Haans, G. (2017). *Ouderschap zonder opvoederschap. Ouders over verlies van opvoederschap en samenwerking met pleegouders*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Harder, A., Knorth, E. & Kuiper, C. (Red.) (2020). *Uithuisgeplaatste jeugdigen: Sleutels tot succes in behandeling en onderwijs*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Jaarverslag Jeugdhulp 2019. (2020). Verkregen via: www.jeugdhulp.be
- Kalmijn, M., Ivanova, K., Van Gaalen, R., De Leeuw, S.G., Van Houdt, K., Van Spijker, F., & Hornstra, M. (2018). A Multi-Actor Study of Adult Children and Their Parents in Complex Families: Design and Content of the OKiN Survey. *European Sociological Review*, 34(4), 452–470.

- Vanderfaeillie, J., Goemans A., Damen H., Van Holen F., & Pijnenburg H. (2018), Foster care placement breakdown in the Netherlands and Flanders: Prevalence, precursors, and associated factors. *Child and Family Social Work*, 23, 337-345.
- Verschelden, G. (2013). "Het belang van het kind in het komende afstammingsrecht: considerans voor de wetgever, niet voor de rechter". *Tijdschrift voor Familierecht*, 5, 98-99.
- Comité voor de rechten van het kind (2013). *Algemeen commentaar no. 14 over het recht van het kind zijn belangen de eerste overweging te laten zijn*. Verenigde Naties.

Over de auteurs

Louis Tavecchio werkte jarenlang bij Gezinspedagogiek in Leiden, waarna hij tot zijn pensionering verbonden was aan de Universiteit van Amsterdam als hoogleraar Pedagogiek, en als lector aan de Hogeschool van Amsterdam. Correspondentieadres: l.w.c.tavecchio@uva.nl

Bruno Vanobbergen was van juni 2009 tot februari 2019 Vlaams kinder-rechtencommissaris. Sedert maart 2019 is hij algemeen directeur van het Vlaams Agentschap Opgroeien. Hij is tevens gastdocent aan de Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek van de Universiteit Gent. Correspondentieadres: Bruno.Vanobbergen@UGent.be

